

บทที่ 6

บทสรุป

จากการศึกษา เรื่องอุดมการณ์ทุนนิยมและผลกระทบต่อชาวนาในหมู่บ้านภาคกลางที่หมู่บ้านหนองผักชีเหนือ ตำบลโคกแย้ อำเภอนองแคว จังหวัดสระบุรี โดยใช้กรอบแนวคิดเรื่อง อุดมการณ์ ที่เน้นเรื่องกลไกและภาคปฏิบัติการของอุดมการณ์ ผลจากการศึกษาพบว่า หลังจากสงครามโลกครั้งที่สอง เป็นต้นมา แม้ว่ารัฐจะดำเนินนโยบายการพัฒนาประเทศให้แพร่ขยายไปยังชุมชนและมีผลกระทบอย่างกว้างขวาง แต่สภาพของหมู่บ้านก็ยังไม่เปลี่ยนแปลงไปมากนัก ชาวบ้านยังประกอบอาชีพการทอผ้าเป็นหลัก โดยไม่ได้เปลี่ยนแปลงเทคนิคการผลิต การพึ่งพาอาศัย ยังมีความสำคัญต่อชุมชน

ต่อมาเมื่อรัฐได้ดำเนินนโยบายการพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 ภายใต้อุดมการณ์ทุนนิยม ซึ่งเน้นการพัฒนาอุตสาหกรรม และการปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ เช่น ถนน ไฟฟ้า ได้ส่งผลกระทบต่อแบบแผนการดำเนินชีวิตของชุมชนเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะในการพัฒนาด้านเกษตรกรรม รัฐได้สนับสนุนให้มีการเปลี่ยนแปลงเทคนิคการผลิตทางการเกษตร เช่น ปุ๋ย รถไถ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิตเพื่อตลาดส่งผลให้ต้นทุนการผลิตของชาวบ้านต้องสูงขึ้น และนำไปสู่รัฐจักรแห่งการกักขังยืมสิน การช่วยเหลือ เกื้อกูลและพึ่งพาอาศัยกันโดยเฉพาะในการประกอบอาชีพซึ่งล้วนส่งเสริมความสัมพันธ์ทางสังคมได้เป็นอย่างดี ถูกทดแทนด้วยการจ้างแรงงาน ความสัมพันธ์ทางสังคมที่เคยมีอยู่ในชุมชนมาเป็นเวลานาน เริ่มเสื่อมลง ค่านิยมที่เน้นวัตถุ และความเป็นปัจเจกชน เริ่มกลายเป็นระบบคุณค่าใหม่

นับตั้งแต่ปีพ.ศ. 2504 เป็นต้นมา รัฐได้ดำเนินนโยบายพัฒนาเศรษฐกิจตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติโดยเฉพาะในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1 นั้น รัฐได้เน้นการพัฒนาอุตสาหกรรม เพื่อทดแทนการนำเข้าจากระหว่างปีพ.ศ. 2515 ซึ่งอยู่ในช่วงของแผนพัฒนาฯ

ฉบับที่ 3 รัฐได้เปลี่ยนแปลงนโยบายการพัฒนา เศรษฐกิจจากการผลิตเพื่อทดแทนการนำเข้ามาเป็น การผลิตเพื่อส่งออก ทำให้มี อุตสาหกรรมหลายประเภทขยายตัวมากขึ้น โดยเฉพาะอุตสาหกรรม กระเบื้องปูพื้น และโม่เสก เริ่มก่อตั้งขึ้นตั้งแต่ปีพ.ศ. 2515 ในบริเวณตำบลโคกแย้ อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี ซึ่งเป็นแหล่งผลิตที่สำคัญในเวลาต่อมา

ผลของการศึกษาพบว่า การขยายตัวของรัฐที่มุ่งจะพัฒนาหมู่บ้านให้เจริญก้าวหน้ายังเปิด โอกาสให้กลุ่มผู้นำเข้ามาแสวงหาผลประโยชน์โดยผ่านความสัมพันธ์ในระบบอุปถัมภ์ เช่น โครงการ ปรับปรุงถนนภายในหมู่บ้าน การจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ และการสร้างโรงเรียน ทั้งหมดนี้ล้วน ทำให้กลุ่มผู้นำเข้ามาแสวงหาผลประโยชน์โดยที่ชาวบ้านไม่ได้รับประโยชน์อย่างแท้จริง เพราะ ชาวบ้านไม่ได้มีส่วนร่วมกำหนดนโยบาย การศึกษาส่วนนี้จึงสอดคล้องกับสมมุติฐานข้อที่ 1 คือ การนำอุดมการณ์ของรัฐเข้าสู่ชุมชนโดยผ่านโครงการพัฒนามีผลกระทบต่อชาวบ้านในรูปแบบที่ แตกต่างกัน

ดังจะเห็นได้ว่า กิจกรรมการประกวดหมู่บ้านที่รัฐนำเข้าไปในชุมชนนั้น เกิดขึ้นจาก ความร่วมมือของกลุ่มผู้นำในชุมชน เช่น เจ้าหน้าที่ของรัฐ กำนัน และผู้ใหญ่บ้าน นับตั้งแต่การ คัดเลือกหมู่บ้านไปจนถึงการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ โดยต่างก็มีผลประโยชน์ตอบแทน ซึ่งกันและกัน ไม่ว่าจะเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐที่สามารถปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายตามนโยบาย ซึ่งจะมีผลต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ ในขณะที่เดียวกันผู้นำชุมชน เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ก็จะได้รับ ผลตอบแทนในการให้ความร่วมมือ สนับสนุน และสามารถตอบสนองนโยบายของรัฐได้ เช่น การ ให้รางวัล เป็นผู้นำดีเด่นของตำบลหรือหมู่บ้าน ซึ่งจะได้รับรางวัลเป็นแทนทองคำ ทั้งหมดนี้สะท้อน ให้เห็นถึงความขัดแย้งในเชิงอุดมการณ์ที่ยังคงปรากฏอยู่ในชุมชน

นอกจากนี้กิจกรรมการพัฒนาหมู่บ้าน เช่น การจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ การจัดสร้างโรงเรียน ยังนำไปสู่การแสวงหาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของผู้นำในชุมชน เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และผู้ที่มีฐานะ เศรษฐกิจดีของหมู่บ้าน ดังที่พบว่า กลุ่มคนเหล่านี้ได้ใช้กิจกรรมกลุ่มออมทรัพย์ เป็นแหล่งใน

การแสวงหาผลประโยชน์ด้วยการนำเงินส่วนตัวมาลงทุนให้ชาวบ้านกู้ยืม โดยจะได้รับดอกเบี้ยเป็นผลตอบแทน รวมทั้งยังนำมาสร้างกิจการโรงสี อันเป็นเสมือนการขยายฐานทางเศรษฐกิจอีกอย่างหนึ่งของกลุ่ม

จากการที่กลุ่มผู้นำได้ใช้กิจกรรมการพัฒนาหมู่บ้าน เป็นแหล่งแสวงหาผลประโยชน์ ยังผลให้เกิดการตกย้ำความสัมพันธ์ในระบบอุปถัมภ์ในชุมชน โดยที่ลักษณะของความสัมพันธ์ดังกล่าว เป็นเพียงการมุ่งหาผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน ทั้งนี้โดยกลุ่มผู้นำจะแสดงบทบาทของคนในฐานะผู้อุปถัมภ์ ในขณะที่ชาวบ้าน เป็นเพียงผู้รับอุปถัมภ์ ผลที่สุดชาวบ้านก็ต้องกลายเป็นฐานอำนาจทางการเมืองให้กับกลุ่มผู้นำที่มีความสัมพันธ์กับผู้นำทางการเมืองทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติในเวลาต่อมา

นอกจากนี้ยังได้ข้อสรุปว่า ภายใต้การครอบงำของระบบทุนนิยมก่อให้เกิดความหลากหลายขึ้นอย่างรวดเร็ว ไม่เว้นแต่เฉพาะในด้านอาชีพ หากแต่ครอบคลุมไปถึงแบบแผนในการดำเนินชีวิต ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงในด้านความเชื่อ ค่านิยม และความสัมพันธ์ทางสังคม สภาพดังกล่าวนี้เป็นไปตามสมมุติฐานข้อที่ 2 คือ อุดมการณ์ทุนนิยมของรัฐทำให้ชาวบ้านมีการเปลี่ยนแปลงการผลิตจากเกษตรกรรมไปสู่อุตสาหกรรม เปลี่ยนค่านิยม และเปลี่ยนวิถีชีวิต

จากการศึกษาจะเห็นได้ว่า ผลจากการเปลี่ยนแปลงที่ดำเนินควบคู่ไปกับการแทรกแซงของกลไกตลาดอันเป็นผลมาจากการพัฒนาเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ก่อให้เกิดผลกระทบอย่างรุนแรงต่อวิถีชีวิตของชุมชน ประกอบกับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจในชุมชนอันเป็นผลจากการพัฒนาเศรษฐกิจแบบเงินตรา รวมทั้งการศึกษาที่มุ่งส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจ ทำให้เด็กรุ่นใหม่ไม่สนใจที่จะทำงานอยู่ต่อไป เพราะต่างคิดว่าการทำงานไม่สามารถประกันความมั่นคงในชีวิตได้ ประกอบกับการทำงานไม่ได้รับการสืบทอด จึงทำให้เด็กรุ่นใหม่ไม่รู้วิธีการทำงาน ขาดความชำนาญ อีกทั้งโรงงานอุตสาหกรรมได้ขยายตัวเข้ามาในชุมชน ดังนั้น แรงงานหนุ่มสาวจึงเริ่มอพยพเข้าสู่โรงงานอุตสาหกรรมเป็นจำนวนมาก ในที่สุดก็กลายเป็นค่านิยมที่ได้รับการสืบทอดตลอดมาว่าการทำโรงงานมีความมั่นคงกว่าการทำงาน นอกจากนี้การที่แรงงานหนุ่มสาวออกไปทำงานอยู่นอก

ชุมชน เป็นผลให้ความสัมพันธ์ที่มีต่อชุมชนนับวันจะมีน้อยลง และเป็นไปได้ว่าในอนาคตการอพยพของแรงงานหนุ่มสาวจะมีมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะการสนับสนุนของรัฐในรูปแบบของนิคมอุตสาหกรรมที่กำลังจะเปิดดำเนินการใน เขตอำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี จะกระตุ้นให้แรงงานหนุ่มสาวหันมานิยมการทำโรงงานอุตสาหกรรมอย่างไม่ขาดสาย การแพร่กระจายของระบบ เศรษฐกิจ เพื่อการตลาดที่เน้นเงิน เป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนยังทำให้ระบบคุณค่าเดิม เริ่มจางลงและสูญหายไป

นอกเหนือไปจากการพัฒนาอุตสาหกรรมแล้ว การพัฒนาหมู่บ้านที่ขยายตัวเข้ามาในชุมชนก็มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตในชุมชน การปรับปรุงถนนหนทาง ไฟฟ้า ทำให้การแพร่ระบาดของอุดมการณ์บริโภคนิยม เข้ามาในหมู่บ้านอย่างรวดเร็ว ชาวบ้านต้องเร่งหาเงินตราเพื่อนำมาใช้จ่ายในสิ่งที่เกินความจำเป็น เกิดภาวะการแข่งขันในการบริโภคสินค้าฟุ่มเฟือย เงินเริ่มเข้ามามีบทบาทสำคัญในฐานะเป็นตัวชี้วัดความสำเร็จ ความดีและความมีหน้ามีตาในสังคม ขบธรรมเนียม ประเพณีอันดีงามของชุมชนที่บรรพบุรุษ เคยปฏิบัติสืบทอดกันมา เป็นเวลานาน เริ่มถูกทำลายลงและถูกทดแทนด้วยวัฒนธรรมจากส่วนกลางที่ส่งไหล เข้ามาในหมู่บ้านอย่างรวดเร็ว เช่น การแต่งงาน เริ่มมีการเปลี่ยนแปลง จากในอดีตที่ความสัมพันธ์ของหนุ่มสาวมักอยู่ในสายตาของพ่อแม่และญาติผู้ใหญ่ทั้งสองฝ่าย จนกระทั่งมีการสู้อและแต่งงานกันตามประเพณี แต่ในปัจจุบัน การที่คนหนุ่มสาวต้องออกมาทำงานนอกหมู่บ้าน ทำให้ความสัมพันธ์ของหนุ่มสาว เป็นไปโดยลำพังเพียงสองคน ปราศจากการควบคุมอย่างใกล้ชิดจากพ่อแม่ ในที่สุดก็มีการละเมิดประเพณีด้วยการหนีตามกัน ส่งผลให้ประเพณีการแต่งงานเริ่มเสื่อมลง

ความเปลี่ยนแปลงที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ เป็นผลมาจากการขยายตัวของอุดมการณ์ทุนนิยมที่เข้ามาในชุมชนและส่งผลกระทบไปอย่างกว้างขวาง โดยผ่านกลไกทั้งของรัฐและเอกชน แม้ในด้านหนึ่งผลจากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวจะทำให้ความเป็นชุมชนดั้งเดิม เริ่มเสื่อมสลายลง แต่ในอีกด้านหนึ่งก็สะท้อนให้เห็นถึงการปรับตัวของชาวบ้าน เพื่อตอบสนองต่อสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป ดังนั้น การพิจารณาว่าอุดมการณ์ทุนนิยมได้ส่งผลกระทบในทางลบต่อชุมชนจึงเป็นการมองด้วยทรรศนะที่คับแคบ เพราะความเป็นจริงสังคมมิได้มีลักษณะหยุดนิ่งอยู่กับที่ หากแต่จะต้องเปลี่ยนแปลง

ตามสภาวะแวดล้อม อย่างไรก็ตาม การศึกษาครั้งนี้ได้พิจารณาอุดมการณ์ในฐานะเป็นระบบของ
วัฒนธรรมที่มีการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ฉะนั้น เมื่อส่วนหนึ่งเปลี่ยนแปลง ส่วนที่
เหลือก็ต้องปรับตัวตามไปด้วย อาศัยทฤษฎะดังกล่าวก็อาจจะนำไปสู่ความเข้าใจถึงความเปลี่ยนแปลง
ในสังคมไทยได้ดียิ่งขึ้น